

13. III 1969. god. u Opatiji. Od objavljenog materijala najvredniji su prilozi u kojima se razmatraju dva kapitalna problema arhivske službe u našoj republici: problem škartiranja ogromnih količina arhivske i registraturne građe, te problem financiranja arhivske službe kod nas. O problemu škartiranja govori Krešimir Nemeth u svom referatu *Kako danas praktički rješavaju fundamentalna pitanja škartiranja u nekim zemljama svijeta*. On ističe da se ovaj problem uglavnom svodi na dva osnovna pitanja: Prvo od njih je pitanje koju arhivsku građu treba označiti kao građu od trajne vrijednosti i sačuvati je kao dokumentaciju za povijesna istraživanja, a koju pak treba kao bezvrijednu uništiti. U neposrednoj je vezi s ovim pitanjem i naučni problem valorizacije arhivske građe, odnosno ocjena njene vrijednosti. Drugo pitanje je čisto praktične naravi: kako u praksi organizirati i provoditi probiranje i izlučivanje arhivske građe. Govoreći o teoretskoj i praktičnoj strani problema škartiranja i upoređujući situaciju kod nas sa stanjem u nekim stranim zemljama, autor se osvrće na organizaciju škartiranja u Sjedinjenim Američkim Državama, Engleskoj, Francuskoj, Njemačkoj, Poljskoj, Sovjetskom Savezu i Čehoslovačkoj.

Na ovaj rad nadovezuju se prilozi Stjepana Bačića pod naslovom *Prilog diskusiji o nekim problemima sakupljanja i obrade historijske građe iz NOB. Preuzimanje registraturne građe u arhive (čl. 14. i 15. Zakona o zaštiti arhivske građe i arhivima)*, kao i prilog Ivana Beuca, *Prijedlog za unapređenje sistema odabiranja i izlučivanja registraturne građe u Jugoslaviji*.

O problemu financiranja arhivske službe u Hrvatskoj govori Mirko Androić u svom prilogu *Novi oblici financiranja arhivske službe u Hrvatskoj i iskustva o njima*.

Na kraju možemo zaključiti da Vjesnik historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu, objavljujući naročito odabranu i do sada nepoznatu arhivsku i dokumentarnu građu, daje velik doprinos našoj povijesnoj nauci. Kroz 17 godina svog izlaženja časopis je kao solidna znanstvena publikacija stekao veliki ugled u zemlji i inozemstvu. To se vidi iz činjenice da Historijski arhiv u Rijeci dobiva zamjenom za Vjesnik oko 80 raznih stručnih i naučnih časopisa iz Jugoslavije i niza evropskih zemalja.

Josipa Paver

NASTAVA ISTORIJE — NASTAVA POVIJESTI — NASTAVA PO ISTORIJI — POUK ZGODOVINE (GOD. 1967—68, 1968—69, 1969—70)

»Nastava istorije — Nastava povijesti — Nastava po istoriji — Pouk zgodovine« (dalje »Nastava povijesti«) organ je Saveza društava historičara Jugoslavije. Časopis izdaju izdavačka poduzeća »Školska knjiga«, »Zavod za izdavanje udžbenika SR Srbije«, »Državna založba Slovenije«, »Zavod za izdavanje udžbenika SR Bosne i Hercegovine« i »Prosvetno delo«. Odgovorni urednik je dr Mirjana Gross. Časopis izlazi četiri puta u toku školske godine — u listopadu, siječnju, ožujku i lipnju. Radovi u časopisu objavljuju se na hrvatskosrpskom odnosno srpskohrvatskom, slovenskom i makedonskom jeziku, tj. jeziku na kojem su napisani.

Časopis »Nastava povijesti«, kako mu i ime kazuje, obrađuje problematiku nastave povijesti u školi. Cilj je časopisa da »pruži pomoć nastavnicima historije svih vrsta škola, da se bavi problemima nastave historije uopće i u specifičnim prilikama pojedinih republika i regija kako bi se postepeno

mogli iskristalizirati općejugoslavenski problemi na području naše discipline, a samim time i uspješno rješavati«. Časopis ima slijedeće rubrike: nastava, znanstveni rezultati i informacije.

Zadatak rubrike o nastavi povijesti jest da obrađuje »probleme nastave historije svih tipova škola: programe, nastavne metode, nastavna sredstva (s posebnim osvrtom na udžbenike — njihov kritički prikaz i praktičnu primjenu)«. Predviđeno je da se u toj rubrici »donose prikazi metodskih jedinica kao primjer iskustva pojedinih nastavnika«, a osim toga »pratit će rezultate nastave historije u našoj zemlji i inozemstvu, prikaze rezultata opće pedagogije i didaktike u našoj zemlji i inozemstvu, značajne za dalji razvoj nastave historije«.²

Redakcija je u tri dosad izašla godišta časopisa u potpunosti ostvarila zacrtani program. Tako su u časopisu npr. tiskani materijali koji se odnose na nastavu povijesti u stručnim školama (Nastava povijesti, 2/1967—68), na strukturu programa nastave povijesti koja može doprinijeti zbližavanju naše mlade generacije (4/1967—68), na nastavu društveno-političkog uređenja SFRJ u školama drugog stupnja SR Hrvatske (2/1968—69), na aktuelne probleme nastave povijesti u školama drugog stupnja SR Crne Gore (4/1969—70). Od metodskih prikaza obrade pojedinih nastavnih jedinica ističem npr. obradu oktobarske revolucije (1/1967), Drugog zasjedanja AVNOJA-a (1/1968—69), temu iz povijesti KPJ (3/1968—69). U pojedinim brojevima časopisa razmatraju se problemi udžbenika u nastavi povijesti (4/1967—68), karte u nastavi povijesti (3/1967—68), a obrađena je i tema o muzejima i nastavi povijesti (1/1968—69). U rubrici o nastavi časopis donosi i kraće natpise pod zajedničkim naslovom »Prijedlozi i izmjena iskustva«, u kojima nastavnici povijesti iznose svoja iskustva iz prakse, npr. kod organiziranja obrade pojedinih tema, organizacije rada slobodnih aktivnosti, te raznih grupa i sekcija mladih povjesničara i drugo. Velika vrijednost rubrike o nastavi je u stalnoj suradnji nastavnika povijesti, tj. o svim temama u ovoj rubrici pišu nastavnici, pa je ona najuže povezana s praksom, odraz je te prakse i utječe na njeno mijenjanje.

Polazeći od principa da »kvaliteta nastave ovisi o tome na koji način nastavnik prenosi učesnicima nove znanstvene rezultate«, jer »historičar koji ne zna ništa drugo nego prepričavati udžbenik nije stručnjak«, redakcija časopisa »Nastava povijesti« postavila je kao svoj zadatak da »pruži nastavnicima izbor znanstvenih rezultata koji će im omogućiti kvalitetnu nastavu i da budu ažurni i aktuelni kako bi na taj način fiksirali kod učenika humanističke i kulturne vrednote i što bolje ih pripremili za razumijevanje suvremenih problema«.³ Taj zadatak ispunjava rubrika znanstvenih rezultata. U časopisu se, međutim, ne publiciraju znanstvene rasprave, već tzv. zbirni referati, tj. referati koji sadrže osnove naučnih shvaćanja pojedinih problema, zatim sažeci važnijih naučnih radova, te samostalni članci o određenim problemima, ali bez znanstvenog aparata, a s literaturom koja je korištena u njihovoj izradi. Redakcija je odlučila da posebnu pažnju dade »općoj historiji kako bi nastavnik raspolagao materijalom o najvažnijim svjetskim problemima i na osnovu kojih bi mogao, uz ostalo, interpretirati nacionalnu historiju kao dio evropske i svjetske historije«. Osim toga, da bi se nadvladao evropacentrizam naše povijesti, »redakcija će forsirati članke o Aziji, Africi i Latinskoj Americi«.⁴ Redakcija je, u toku dosadašnjeg rada, i u ovoj rubrici ostvarila programirana načela. Dakako, radovi objavljeni u ovoj rubrici »Nastave povijesti« — iako namijenjeni prvenstveno za pomoć nastavnicima povijesti u izvođenju nastave — imaju i šire značenje, pa ćemo se i opširnije zadržati na prikazu ove rubrike. U rubrici znanstvenih rezultata objavljeni su uglavnom članci o povijesti naših naroda u 19. i 20. stoljeću. N. Stančić dao je prikaz osnovnih problema ilirskog pokreta i revolucije 1848/49. godine.⁵ Koristeći najnovije znanstvene rezultate — pretežno radove J. Šidaka — prikazao je nosioce nacionalne ideje u Hrvata, ideje koja je imala »obilježje široke južnoslavenske ideje pod ilirskim

imenom«, postanak same ideje, kao i ostvarene rezultate. Anton je obradio i bitna pitanja revolucije 1848/49. godine (seljačko pitanje, odnos prema Mađarima i Austriji). O razvoju nacionalne ideje piše i M. Gross.⁶ Ona je svoj veoma instruktivni članak pisala — izabравši u okviru teme onu materiju za koju je mislila da je najpotrebnija nastavnicima povijesti — prvenstveno na temelju knjige F. Gestrin — V. Melik »Slovenska zgodovina od konca osamnajstega stoletja do 1918« (Ljubljana, 1966). Gospodarske probleme slovenske povijesti obrađuje F. Gestrin u radu *Prikaz privrede u Sloveniji u razdoblju ranog kapitalizma*.⁷ To je prijevod rasprave koju je Gestrin objavio u »Kronici«, XVII, 1969, br. 1, a u kojoj razmatra gospodarska kretanja u razdoblju od početka 16. st. do sredine, odnosno kraja 18. stoljeća. Gestrin razmatra kretanja na području trgovine, rane kapitalističke proizvodnje (manufaktura), a posebno u poljoprivredi. Upozorio je i na gospodarsku povezanost slovenskog područja sa susjednim područjima. Veoma iscrpan članak napisao je D. Šepić.⁸ Prikazao je borbu za škole, narodni jezik i općinsku upravu u doba dok je Istra bila u okvirima austro-ugarske monarhije, zatim prilike u kojima su živjeli, radili i očuvali nacionalnu svijest istarski Hrvati i Slovenci u vrijeme talijanske okupacije te, napokon, razvitak narodnooslobodilačke borbe i narodnooslobodilačkih odbora u tim krajevima. Prilikama u Makedoniji na početku 20. st. bavi se rad M. Pandevskog.⁹ To je preveden i sažetak knjige istog naslova koja je izašla u Skopju 1965. god., a u kojoj autor razmatra, između ostalog, djelatnost mladoturske organizacije »Ujedinjenje i napredak«, Narodne federativne partije, propagandno-političkih organizacija koje su u tom razdoblju u Makedoniji osnivale susjedne države (Srbija, Bugarska, Grčka), te makedonskih socijalističkih organizacija. U »Nastavi povijesti« štampani su i zaključci i sažetak na srpskohrvatskom originalu iz knjige D. Jankovića *Jugoslavensko pitanje i Krfska deklaracija 1917. godine* (Beograd 1967).¹⁰ Zanimljiv je, zatim, rad D. Kecića o ulozi radničke klase Vojvodine u obrani Mađarske komune.¹¹ Autor je naglasio povezanost radničkog pokreta u Vojvodini i Mađarskoj, koja je bila izrazita sve do polovine 1919. godine, a zatim je prikazao ustrojstvo i aktivnost jugoslavenske komunističke frakcije u Budimpešti, doprinos Mađarske komune jačanju revolucionarnog pokreta u Vojvodini, učešće Vojvođana u mađarskoj Crvenoj armiji te generalni štrajk i akcije solidarnosti radnika Vojvodine s Mađarskom komunom i Sovjetskom Rusijom. O Sovjetskoj Republici Mađarskoj poseban članak napisao je Gal Đerđ.¹² U tom je članku prikazao dolazak komunista na vlast u Mađarskoj 1919. god. zadržavši se veoma detaljno na kronologiji događaja koji su komuniste doveli do beskrvnog preuzimanja vlasti. Gal je zatim analizirao mjere koje je poduzela nova vlast, posebno u vezi s veleposjedima, te naglasio razlike između mađarskog i ruskog pristupa tom problemu. Obradio je, također, učešće Jugoslavena u mađarskoj revoluciji.

Temama iz nacionalne povijesti bave se u svojim člancima još M. Apostolski, D. Bilandžić i V. Mratović.¹³ Prvi se u svom članku — inače predavanju održanom nastavnicima povijesti iz SR Hrvatske — bavi problemima pokreta otpora u Bugarskoj i njegovoj suradnji s narodnooslobodilačkom borbom naroda Jugoslavije. Rad Bilandžića je sažetak prvog dijela njegove knjige »Borba za samoupravni socijalizam u Jugoslaviji 1945—1969« (Zagreb, 1969), i u tom sažetku razmatra prilike u Jugoslaviji u razdoblju od 1945. do 1950. godine. V. Mratović daje kraću analizu ustavnih amandmana VI—XIX, koje je Savezna skupština usvojila krajem 1968. god. Od članaka koji se bave temama iz opće povijesti — uz već spomenuti članak Dj. Gala — ističe rad R. Lovrenčića *Osnovni problemi ekonomskog i socijalnog razvoja SSSR-a od 1920. do 1941.*¹⁴ Lovrenčić je u tom članku prikazao put sovjetske privrede od ratnog komunizma, preko NEP-a do ubrzanog procesa industrijalizacije. Lovrinčić je ukazao i na osnovne idejne i političke raspre koje su se vodile u tom razdoblju — borba protiv Trockog, Buharina itd. — što je imalo odraza na ekonomskom i socijalnom razvoju SSSR-a.

Zanimljiva su i tri članka o problemima izvan-evropskih naroda.¹⁵ P. Selem piše o afričkoj kulturi, naglašavajući da je naše znanje o povijesti afričkih naroda veoma maleno, da se ono, uglavnom, ograničava na mediteransko područje Afrike. Međutim, ističe Selem, bez poznavanja povijesti i kulturnih tradicija ostalih afričkih područja ne možemo razumjeti ni kulturna dostignuća sjevernoafričkih naroda. Selem ukazuje na veze tzv. Crne Afrike i Staroegipatske kulture, zadržava se nešto detaljnije na prikazu kulturno-povijesnih dostignuća na području Nigerije u starom vijeku, Gane u razdoblju evropskog srednjeg vijeka, te Južne Afrike, konkretno područja Zimbabve. A. P. Chand — indijski povjesnik koji duže vrijeme boravi u našoj zemlji — u svom je nadahnutom članku konstatirao da »indijski nacionalni pokret nije djelo malobrojnih agitatora, niti samo posljedica teške britanske vladavine, već sastavni dio opće renesanse jednog naroda i njegove tisućugodišnje povijesne tradicije«. Zatim Chand prikazuje rast indijskog pokreta za slobodu, koj je započeo na religijskom području djelatnošću vjerskog reformatora Raja Ramohan Roja (1774—1833), nastavio se u okviru i pod vodstvom Indijskog narodnog kongresa (prvo zasjedanje potkraj prosinca 1885. godine), a završio proglašenjem nezavisnosti Indije (1947. godine), za što su posebno zaslužni Mođan Das Karam Čand Gandhi (1869—1948) i Pandit Džavaharlal Nehru. Z. Čepo dao je u svom članku kratak presjek kroz povijest Kine do 1911, prikazao djelatnost KPK u razdoblju do 1949. god. tj. do pobjede revolucije, a zatim se zadržao na gospodarskim i političkim problemima suvremene Kine, uključujući i tzv. kulturnu revoluciju.

Napomenimo još da je broj 2/1969—70. »Nastave povijesti« posvećen V kongresu povjesničara Jugoslavije i skupovima koji su tom prilikom održani (Ohrid, rujan 1969). U tom se broju donose materijali sa Simpozija o pedagoško-metodskom obrazovanju i usavršavanju nastavnika, koji je organizirala redakcija »Nastave povijesti«. Objavljen je nešto skraćeni referat V. Kuševskog, teze Š. Đuranovića, te zaključci simpozija. Od radova sa V kongresa povjesničara štampan je referat J. Pleterskog *Komunistička partija Jugoslavije i nacionalno pitanje u prvoj jugoslavenskoj državi* te prikazi rada u pojedinim sekcijama kongresa. U časopisu »Nastava povijesti« veoma je dobro vođena i uređivana rubrika informacija. U toj se rubrici donose prikazi i ocjene knjiga, informacije o naučnim skupovima i bibliografije. Redakcija naročito polaže važnost objavljivanju bibliografija. Bibliografije su uvijek tematski pripremane i tako uređene da omogućuju brzo i lagano snalaženje, a većina ih se odnosi na povijest radničkog pokreta i njegovih političkih organizacija.¹⁶

Smatram, na kraju, da je časopis »Nastava povijesti« neophodan svakom nastavniku povijesti jer omogućuje metodsko i stručno usavršavanje nastavnika i na najbolji ga način uključuje u tok zbivanja na području naučne discipline koju predaje u školi. Časopis, naime, ima veliku važnost za održavanje stalne veze između novih naučnih dostignuća na području povijesnih istraživanja i njihovog prezentiranja učenicima u školi, jer »struka se ne može odijeliti od nauke«, kao što i »znanstveni rad gubi smisao ako njegove rezultate poznaje samo uski krug učenjaka« umjesto da postaje »dio naše kulturne baštine, što se može ostvariti samo posredstvom škole.«¹⁷

Osim toga, rubrike znanstvenih rezultata i informacija — iako namijenjene nastavnicima — raznovrsnošću, ozbiljnošću razmatranja problema i aktualnošću priloga zanimljive su i korisne za sve koji se zauzimaju za povijest.

BILJEŠKE:

¹ Program časopisa, 1/1967.

² Isto

³ Isto

⁴ Isto

⁵ Nikša Stančić, *Osnovni problemi ilirskog pokreta i revolucije 1848/49. prema najnovijoj literaturi*, 3/1967—68.

⁶ Mirjana Gross, *Osnovna obilježja razvoja slovenske nacionalne ideje u 19. i na početku 20. stoljeća*, 2/1968—69.

⁷ 4/1969—70.

⁸ Dragan Šepić, *Borba istarskih Hrvata i Slovenaca za slobodu i ujedinjenje od Narodnog preporoda do oslobođenja*, 1/1968—69.

⁹ M. Pandevski, *Političke partije i organizacije u Makedoniji (1908—1912)*, 3/1968—69.

¹⁰ 1/1967.

¹¹ D. Kecić, *Radništvo Vojvodine u obrani Mađarske komune*, 2/1967—68.

¹² Gal Dj, *Sovjetska republika Mađarska*, 1/1969—70.

¹³ M. Apostolski, *Pokret otpora Bugarske i njegova saradnja s narodnooslobodilačkom borbom Jugoslavije*, 3/1969—70; Dušan Bilandžić, *O osnovnim karakteristikama razvoja Jugoslavije 1945—1965. godine*, 2/1968—69; V. Mratović, *Ustavne promjene u političkom sistemu SFRJ*, 1/1969—70.

¹⁴ 1/1967, 2/1967—68.

¹⁵ Petar Selem, *Afrička kultura i njen kontinuitet*, 4/1967—68; A. P. Chand, *Indijski pokret za slobodu (1858—1947)*, 4/1968—69; Z. Čepo, *Osnovni problemi i dileme suvremene Kine*, 4/1969—70.

¹⁶ Na tu su temu tiskane slijedeće bibliografije: V. Oštrić, *Pregled časopisa i zbornika za povijest radničkog pokreta s bibliografijom*, 1/1967, 2/1967—68, 3/1967—68; M. Perović i L. Rakić, *Bibliografija o oktobarskoj revoluciji*, 1/1967; M. Haramina, *Pedesetogodišnjica SKJ — izbor literature*, 4/1968—69, 1/1969—70, 2/1969—70, isti, *Vladimir Iljič Lenjin — Bibliografija knjiga i članaka u povodu stogodišnjice rođenja*, 3/1969—70. Osim toga objavljene su još i ove bibliografije: M. Maticka, *Radovi iz opće povijesti novog vijeka*, 2/1968—69, 3/1968—69; O. Janša, *Kratka bibliografija novijih del slovenske zgodovine*, 2/1969—70.

¹⁷ Program časopisa, 1/1967.

Marijan Maticka

DJELATNOST KOMUNISTA ZAPADNE HRVATSKE U RAZDOBLJU IZMEĐU DVA RATA

(Centar za historiju radničkog pokreta i NOR-a Istre, Hrvatskog primorja i Gorskog kotara: »Radnički pokret Hrvatskog primorja, Gorskog kotara i Istre 1919—1941.«)

Centar za historiju radničkog pokreta i NOR-a Istre, Hrvatskog primorja i Gorskog kotara u Rijeci izdao je svoju prvu ediciju pod naslovom: »Radnički pokret Hrvatskog primorja—Gorskog kotara i Istre 1919—1941«. To je zapravo zbornik sjećanja, te nekoliko članaka o djelatnosti komunista u našem kraju između dva svjetska rata.

Zbornik je, zavisno o vrsti radova, podijeljen u tri dijela, i to: Sjećanja i zapisi. Članci i rasprave i Građa. Najveći dio zauzimaju sjećanja i zapisi, a u zborniku su grupirani prema lokalitetu na koji se odnose.

Hinko Raspor opisuje djelatnost komunista na Sušaku od 1919. god. do vremena kada je morao emigrirati iz zemlje. Sjećanja Dušana Diminića, Bernarda Brnabića i Eugena Cindrića obuhvaćaju rad komunista na Sušaku, procese protiv komunista u Hrvatskom primorju, razvoj sindikalnog pokreta na Sušaku i djelatnost sušačke omladine (djelatnost KAS-a, formiranje skojevskih organizacija itd). Giuseppe

KRČKI ZBORNIK

2

**KRK
1971**

KRČKI ZBORNIK

POVIJESNOG DRUŠTVA OTOKA KRKA
PODRUŽNICE POVIJESNOG DRUŠTVA HRVATSKE

SVEZAK 2

Urednički odbor:

dr BRANKO FUČIĆ
PETAR STRČIĆ (glavni urednik)
RIKARD ŽIC
RUDOLF ŽIC

Ovaj je svezak uredio:

PETAR STRČIĆ

Slika na koricama: MILA KUMBATOVIĆ (Motiv grba Omišlja)